

PAAVO Verkstokehittäjät -hanke

MATKARAPORTTI

Opintomatka asunnottomien palveluihin Kööpenhaminaan 14 -16.5.2014

Tutustumiskäynnin järjestämiseen olivat sysäyksenä Kööpenhaminan kaupungin toteuttamat hajautetun asumisen tukimallit monialaista tukea asumisessaan tarvitseville asunnottomille. Syksyllä 2013 tutkija Lars Benjaminsen kertoi hyvistä tuloksista valtakunnallisessa asunnottomuusseminaarissa Helsingissä ja Kööpenhamina oli myös yksi EU:n rahoittaman Housing First Europe -hankkeen (2007 -2013) testipaikkakunnista. Vierailun avulla haettiin virikkeitä ja kokemuksia parhaillaan käynnissä olevan PAAVO II -kauden hajautetun asumisen tukimallien pilottityöskentelyn tueksi.

Opintomatkalle osallistui 17 Verkstokehittäjät -hankkeen yhteistyökumppania järjestöistä, kaupungeista sekä ympäristöministeriöstä. Käyntikohteina olivat kaupungin sosiaalitoimen asunnottomien palvelujen lisäksi Udenfor-järjestö sekä Tanskan hyvinvoinnin tutkimuslaitos SIF.

15.5.2014 Kööpenhaminan kaupunki, asunnottomien sosiaalipalvelut

Osastopäällikkö Maria Clemensen:

Faktoja ja lukuja Kööpenhaminan kaupungin sosiaalityöstä

- Vuoden 2013 laskennan tulosten mukaan Kööpenhaminassa oli 1581 asunnotonta. Ulkona asuvia on vähän, useimmat asuvat asuntoloissa (516 paikkaa, naisille 140 paikkaa) tai ystävien luona. Asuntoloiden käyttöaste on 95 %. Vuodessa 700 aikuista ja 500 lasta asuu naisten asuntoloissa.
- Tänä vuonna sosiaalitoimen budjetti on 486 miljoonaa DKK. Siitä suuri osa (48 %) kohdennetaan päihdeongelmien hoitoon, asunnottomien palveluihin kuluu 16 %, asuntoloihin 13 %, naisten asuntoloihin 7 % ja hallinnon kuluihin 16 %.
- Vuosittain huumehoitoa saa 2800 asiakasta ja hoitoa alkoholiongelmiin 2000 asiakasta, vaikka alkoholiriippuvuus on selvästi yleisempi ongelma kuin huumeet. Niin ongelmien luonne kuin niihin suhtautuminenkin ovat viime vuosina muuttuneet. Heroiiniin sijaan nykyään yleisimmät huumeet ovat kokaiini ja hasis. Aiemmin tavoitteena oli huumeista irti pääsy, nykyään toimenpiteisiin sisältyy lisäksi haittojen vähentäminen. Metadonihoitoon pääsee kahdessa viikossa (lakisääteinen). Muita haittojen vähentämisen keinoja ovat mm. pistoshuoneet ja lääkkeellinen heroini. Alkoholiongelman hoidossa käytettiin aiemmin pääosin antabusta, nykyään hoito-ohjelmissa sovelletaan psykologisia ja lääketieteellisiä menetelmiä. Haasteena on päihdekuntoutuksen parempi integroiminen muuhun hoitojärjestelmään, sillä päihdekuntoutus ja mielenterveyssektori ovat Tanskassa(kin) erillään.
- Asunnottomien palvelut olivat aikaisemmin vapaaehtoisjärjestöjen ja kirkon järjestämiä ja asunnottomat olivat pääosin iäkkäitä alkoholin suurkuluttajia. Nykyään suhtautuminen on ammattimaisempaa, mukana on myös terveyden edistäminen ja yksilöllisempi ote sosiaalityössä.
- Suurimmat haasteet liittyvät kohtuuhintaisten asuntojen puutteeseen. Erityisesti Kööpenhaminassa ja Aarhusissa asuntotilanne on kireä. Muita haasteita ovat ikääntyvät, erityisesti paljon terveyspalveluja tarvitsevat asunnottomat sekä kasvava nuorten asunnottomien joukko.
- Nuorten tilannetta vaikeuttaa alle 24-vuotiaiden sosiaalietuuksien puolittaminen v. 2009.
- Perhekeskus auttaa asunnottomia perheitä.
- Häätöjen määrä on kasvussa erityisesti sosiaalisessa vuokra-asuntokannassa. Häätöuhasta tulee tieto sosiaalitoimeen.
- Poliittikaohjelmia Kööpenhaminassa: Riippuvuuksien hoito (2011-2014), Naisten asuntoloita koskeva ohjelma sekä kansallinen asunnottomuusstrategia, joka päättyi 2013. Uusi asunnottomuusstrategia on tekeillä.
- Skaeve hus: 52 asuntoa ("Oudot asunnot oudoille asukkaille")

Rie Kløver Eriksen:

Asunto ensin, CTI ja ACT

- Tanskan asunnottomuusohjelman (2009 -2012) tavoitteena oli ulkona asumisen vähentäminen, vaihtoehtojen tarjoaminen nuorille asunnottomille asuntoloiden sijaan, asuntolajaksojen lyhentäminen sekä sairaalasta tai vankilasta tulevien asunnottomaksi joutumisen ehkäiseminen.
- Asunnottomuusohjelma kohdennettiin kahdeksaan kuntaan, joissa oli eniten asunnottomia.
- Kokonaisbudjetti 500 miljoonaa DKK (66 milj. €), Kööpenhaminan osuus 200 miljoonaa DKK (27 miljoonaa €)
- Siirryttiin portaittaisen asumispalvelujärjestelmän sijaan kokeilemaan asunto ensin -periaatetta.

CTI (Critical Time Intervention) -mallia on käytetty Kööpenhaminassa 2,5 vuotta lähinnä asuntolasta itsenäiseen asumiseen muuttavien tukena: 9 kk tukijakso, yksilöllisesti räätälöity tuen sisältö. CTI -työryhmässä on neljä työntekijää, joista jokaisella on tuettavana 10 asukasta. Tuki on mahdollistanut pysyvän asunnon saannin kaupungin vuokra-asuntokannasta. Asukkaiden keski-ikä on ollut n. 30 vuotta. Ohjelmassa on ollut mukana yhteensä 124 asukasta ja heistä yli 95 %:lla asuminen jatkuu. Osa olisi tarvinnut pidempiaikaista tukea. Työntekijöiden kokemuksen mukaan vie aikaa ennen kuin asukkaat tajuavat tilanteensa vakiintuneen.

ACT (Assertive Community Treatment) -malli on ollut käytössä neljä vuotta. Mallin ydin on moniammatillisen tiimin tuki hajautettuun asuntokantaan eikä tuen kestoa ei ole rajattu. Kohderyhmänä ovat vaikeasti asutettavat, joilla on monenlaisia tuen tarpeita ja jotka eivät kykene hyödyntämään olemassa olevaa palvelujärjestelmää. Työryhmään kuuluu kaikkiaan 20 työntekijää: asumisohjaajia, sosiaalityöntekijöitä, sairaanhoitaja, lähihoitajia, päihdeterapeutteja, psykiatri (2 päivää viikossa), työvoimapalvelujen työntekijä (3 päivää viikossa). Tällä hetkellä toimitaan kahtena työryhmänä, henkilökuntakokoukset pidetään kerran viikossa. Henkilöstö on sosiaalitoimen palveluksessa.

ACT-tuessa asiakkaita on ollut kaikkiaan 112, nyt tuen piirissä on 77 henkilöä. Kaikilla on päihdeongelmia, mutta kuntoutukseen sitoutumista ei edellytetä. Asunnot ovat olleet yksittäisiä kaupungin vuokra-asuntoja sekä asuinyhteisöjä, mm. 18 huoneiston rivitalo.

Tähänastiset kokemukset ovat osoittaneet, että ACT -mallin tuella on voitu onnistuneesti asuttaa moniongelmaisia, päihderiippuvaisia ihmisiä. Yli 90 % asutetuista on kyennyt säilyttämään asuntonsa. Elämäntilanteen vakiintuminen on helpottanut terveysongelmien ja riippuvuuksien hoitamista. Keskeiset tekijät tukityössä ovat aika ja joustavuus! Työn haasteet ovat tutun kuuloisia:

- integroituminen muuhun palvelujärjestelmään, erityisesti psykiatriin palveluihin
- psykiatrin saaminen työryhmään on vaikeaa
- yhteisen ajan löytäminen työryhmäpalaverille
- mitä päihteiden käytön tilalle
- yksinäisyys: vertaistukea ei ole tähän mennessä hyödynnetty
- ongelmien ennalta ehkäisy olisi tärkeää

Kokemus on osoittanut, että etukäteen ei voida arvioida, kuka tulee onnistumaan ja kuka ei. Hajautettua asuntokantaa pidettiin asumisyhteisöjä parempana, mutta toisaalta esityksestä ei käynyt ilmi, millä tavalla tukea asumisyhteisöissä toteutettiin ja pyrittiinkö yhteisön mahdollisuuksia tietoisesti hyödyntämään asukkaiden

kuntoutuksen tukemisessa. Yhteisöjen kerrottiin soveltuvan erityisesti grönlantilaistaisille asunnottomille, jotka itse haluavat yhteisasumista. Oikeaoppisista ACT:n periaatteista kiinni pitämisen merkitystä korostettiin.

Thomas Sørensen:

Asunnottomat maahanmuuttajat

Kaupungin asunnottomien sosiaalipalveluissa on maahanmuuttajatyössä kaksi työntekijää. Vuodessa asiakkaita on n. 150, lähtöisin 30 eri maasta. 5-10 asiakasta on vuosittain suomalaisia. Virallisten tilastojen (SIF) mukaan kaupungissa on ulkona asuvia maahanmuuttajia 150, järjestöjen mukaan 500. Maahanmuuttajien osuus asunnottomista on joka tapauksessa kasvussa kuten

muissakin suurkaupungeissa Euroopassa (Barcelonassa 60 % ulkona asuvista on maahanmuuttajia, Lontoossa 50 %). Suurimpia asiakasryhmiä ovat itäisestä ja eteläisestä Euroopasta tulevat työn etsijät ja länsiafrikkalaiset. Liberaali huumehoito houkuttaa, vaikka asunnottomana ohjelmaan ei pääse. Päihdeongelmien lisäksi yleisiä ovat myös mielenterveysongelmat. Monet asunnottomat rahoittavat elämäänsä myymällä asunnottomien lehteä, joka on maan laajalevikkisin kuukausittain ilmestyvä julkaisu.

Pohjoismaalaiset pääsevät etuuskien piiriin kolmen vuoden asumisen jälkeen, EU-kansalaiset asuttuaan maassa viisi vuotta. Sørensenin mukaan pohjoismaisesta sosiaaliturvasopimuksesta jokaisella maalla on oma tulkintansa. Tanskan vankiloissa on tällä hetkellä 1100 itäisestä Euroopasta tullutta, asuntoloihin heillä ei ole pääsyä. Palveluja järjestävät yhdistykset, ministeriö rahoittaa hätämajoitusta. Puistoissa asuu kesäisin romanialaisia. Seksien ostoa ei Tanskassa ole kriminalisoitu.

Asunnottomien sosiaalipalvelut tekevät maahanmuuttajien asioissa yhteistyötä terveystalvelujen, kirkon, poliisin ja järjestöjen kanssa. Joka tapauksessa Kööpenhamina on Sørensenin mukaan maahanmuuttajalle "good place to be homeless".

15.5.2014 Projekt Udenfor (= ulkona)

www.udenfor.dk

Preben Brandt ja Jane Laustsen

Projekt Udenfor on psykiatri Preben Brandtin vuonna 1997 perustama säätiö, joka nimensä mukaisesti keskittyy auttamaan yhteiskunnan ulkopuolella eläviä ihmisiä. Jo ennen järjestön perustamista Brandt kävi kaupungin kaduilla kohtaamassa asunnottomia. Nykyään asunnottomat ovat aiempaa useammin nuoria, mielenterveysongelmaisia, huumeiden käyttäjiä ja maahanmuuttajia. Nuorten tavoittaminen on vaikeaa, he majailevat usein kavereiden luona. Brandtin mukaan siinä, että asunnottomat eivät sovellu yhteisöön, on kyse myös yhteisön sietokyvystä. Kenet syrjäytämme yhteiskunnasta?

Tällä hetkellä Udenforissa toimii 12 palkattua työntekijää sekä 40 vapaaehtoista. Vuosibudjetti on 6.7 miljoonaa DKK ja se muodostuu sekä julkisista tuista että yksityisistä avustuksista. Kööpenhaminan keskustassa sijaitsevassa

toimitilassa on työhuoneita, varasto tarvikkeille ja keittiö ruuan valmistusta varten. Varsinainen auttamistyö tapahtuu ulkona kaduilla. Järjestö haluaa tuoda apua niille, jotka jäävät muun palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Samalla se haluaa säilyttää itsenäisyytensä ja olla virallisen järjestelmän ulkopuolella eikä esim. hyväksy suoritteiden raportointia rahoittajille. Työmuotoja ovat katutyön lisäksi erilaiset kokeelliset projektit, tutkimus, koulutus, tiedon jakaminen ja keskustelun herättäminen. Tavoitteena on vaikuttaa sekä Tanskan että EU:n sosiaalipolitiikkaan ja osallistaa niin asunnottomat kuin suuri yleisökin mukaan keskusteluun.

Asiakkaista ei kerätä tietoja eikä heiltä edellytetä mitään. Kohtaamisessa on tärkeää kiireettömyys ja samalla tasolla oleminen. Työssä menestyminen näkyy yhteistyösuhteen syvenemisenä asunnottomaan. Lyhyellä tähtäimellä tavoitteena on haittojen vähentäminen, ajan myötä pyritään asunnottoman elämäolosuhteiden kohentamiseen. Järjestön vapaaehtoiset mm. valmistavat ja jakavat kuutena iltana viikossa aterian 50 ulkona eläville. Jotkut työmuodoista, esim. sairaanhoitoauto, ovat sittemmin siirtyneet kaupungin toiminnaksi.

Keskustelua on herätetty mm. kirjakahvilan, köyhyyskävelyjen ja syrjivän kahvitauon avulla: tarjotaan kadulla ilmaista kahvia, mutta saajat valikoidaan esim. hiusten värin mukaan. Lopulta kaikki saavat kahvinsa, mutta samalla osa myös kokemuksen syrjinnästä ja sen herättämistä ajatuksista päästään keskustelemaan. Yhdessä tempauksessa kaupungintalon aukiolle piirrettiin yöllä liidulla 225 asunnottoman ääriiviivat. Viesti päättäjille oli, että sade vie piirrokset mukanaan, mutta asunnottomat jäävät keskuuteemme.

Preben Brandt haastatteli väitöskirjaansa varten 127 asunnottomia ihmistä. Heistä puolet oli erotettu vanhemmistaan lapsina, vain neljällä oli normaali lapsuus. Kouluvaikeudet, alkoholin käytön aloittaminen nuorena (13-vuotiaasta lähtien), tytöillä huumeiden käyttö (15-vuotiaasta lähtien) kuuluivat elämän kulkuun. Brandtin johtopäätös oli, että nämä asunnottomat eivät ole oikeastaan koskaan sosiaalistuneet yhteiskuntaan, minkä vuoksi he eivät myöskään pysty käyttämään yhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia hyväkseen.

Tärkeintä on olla "professional & human being"!

16.5.2014 SIF Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

www.sif.dk

Tutkija Lars Benjaminsen: Tanskan asunnottomuusohjelma

Kansallisesta suuresta rukouspäivästä huolimatta Lars Benjaminsen otti ryhmämme vastaan tutkimuslaitoksensa tiloissa. SIF mm. toteuttaa asunnottomien laskennan ja Lars Benjaminsen on mukana asunnottomuusstrategian suunnittelussa ja arvioinnissa.

Tanskaan laadittiin ensimmäinen asunnottomuusohjelma vuonna 2008, viimeisenä Pohjoismaana. Tuolloin käynnistyi toimenpiteiden suunnittelu, joten varsinainen toteutus alkoi myöhemmin. Ohjelma päättyi vuoden 2013 lopussa ja uuden ohjelman suunnittelu on nyt meneillään.

Vuonna 2013 toteutetussa laskennassa asunnottomia oli seuraavasti:

ulkona asuvia	595 (voi sisältää myös laittomasti maassa oleskelevia)
yömajoissa	349
asuntoloissa	2015
hotellissa	70
perheen/ystävien luona	1653
tilapäismajoituksessa	211
vankilasta vapautuva	64
sairaalasta kotiutuva	119
muu	744
yhteensä	5820

Silmiinpistävin ero Suomeen verrattuna on asuntoloissa asuvien suuri määrä. Tanskassa on käytäntö, että asunnon voi hakeutua asuntolaan missä tahansa kunnassa, mutta lasku lähetetään varsinaiseen kotikuntaan (valtio maksaa puolet asuntolakuluista).

Tanskan ensimmäisen asunnottomuusohjelman aikana asunnottomien määrä nousi. Tähän vaikutti sekä kohtuuhintaisten asuntojen puute erityisesti suurimmissa kaupungeissa että liikkuvan tuen tarjonnan vähäisyys. ACT- ja CTI- mallia käytettiin vain Kööpenhaminassa, muualla yleisin oli ICM (Intensive Case Management). Tässä yksilöllisessä palveluohjauksessa yhdellä ohjaajalla on ollut keskimäärin 10 tuettavaa. Ohjaaja antaa sosiaalista tukea käytännön asioiden hoitamiseen sekä koordinoi muiden palvelujen järjestämistä. Osa tuen piirissä olleista ei ole saanut asuntoa tukijakson aikana. Tanskassa mielenterveys- ja päihdekuntoutus ovat toimineet erillään kuten Suomessakin. Sen sijaan esim. Hollannissa tällaista jakoa ei perinteisesti ole ollut, joten kuntoutukseen pääsy on helpompaa. Benjaminsenin mukaan mielenterveyspuolella on Tanskassa ongelmana myös aliresursointi.

Nuorten osuus asunnottomista on viime vuosina kasvanut. 2013 nuoria asunnottomia oli 1138 (2009: 633). Samoin mielenterveysongelmista sekä mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivien määrä lisääntyi. Nuorten osuuden kasvua selittää talouslaman vuoksi tehty alle 24-vuotiaiden tukien puolittaminen. Nuorten maksukykyä vastaavia vuokra-asuntoja ei juuri ole ollut tarjolla. Myös ohjelmaan sisältynyt sosiaalisen asuntokannan remontointi vaikutti asuntojen saatavuuteen ja vuokratason. Sosiaalisessa asuntokannassa toteutetaan housing mix -mallia. 25 % asunnoista voidaan osoittaa sosiaalisin perustein, mikäli vuokra mahtuu saatavien tukien varassa maksettavaksi. Muutoin vaaditaan, että hakijalla on työpaikka.

Ensimmäisen ohjelmakauden alussa käytiin hajautettu asuntokanta vs. asumisyksikkö -keskustelua. Sittemmin on siirrytty yhä enemmän hajautetun asuntokannan suuntaan. Asuntopulan vuoksi on mietittävä muita ratkaisuja ja myös kaikkein vaikeimmin asutettaville tarvitaan asumisvaihtoehtoja.

Tanskassa korostetaan uskollisuutta alkuperäisten Pathways to Housing -tukimallien periaatteiden noudattamiselle, vaikka samalla todetaankin, että tuki tulee valita kohderyhmän tarpeiden mukaan. Suomalaisen asunto ensin -mallin valossa tämä tuntuu eräänlaiselta dogmatismilta. Resurssien kohdentamisesta esitettiin myös perusteltu kysymys: kohdennetaanko harvoille ”delux” -tukea vai onko järkevämpää pyrkiä kohentamaan laajemman asunnottomien joukon elinoloja, kuten Suomen asunnottomuusohjelmassa on tehty.

Uuden ohjelmakauden suunnittelussa kustannusanalyysi ja arviointi ovat aiempaa vahvemmin mukana. Asuntolassa asumisesta aiheutuu vuodessa 40 000 € kustannukset, ACT- tuesta 13 000 €. CTI-malli tuotti kustannussäästäjä jo ensimmäisen toimintavuoden aikana palvelujen käytön vähentymisen myötä. Tulevan ohjelman tavoitteena on liikkuvan tuen mallien kuvaaminen ja juurruttaminen, paikallisen yhteistyön kehittäminen kunnan ja muiden toimijoiden kesken, sosiaalityöntekijöiden kouluttaminen ja uusien kuntien saaminen mukaan ohjelmaan. Valtiovallan rahoitus uudelle ohjelmakaudelle on aiempaa merkittävästi pienempi.

2 miljoonaa euroa on luvassa koulutukseen ja arviointiin, mutta muut toimenpiteet kuntien tulee rahoittaa itse. Myös nelivuotinen nuorten asunnottomuusohjelma on suunnitteilla. Sille on luvassa rahoitusta 7 miljoonaa euroa ja tavoitteena on kehittää uusia interventioita sekä lujittaa yhteistyötä kuntatasolla. Hallituksen asettama määrällinen tavoite on, että vuonna 2020 asunnottomia olisi 4000. Toinen määrällinen tavoite on vähentää asuntolaan palaamista.

Asunnottomuusohjelmien erilaista lähtökohdista huolimatta kokemusten ja tietojen vaihto eri puolilla kehitetyistä palvelumalleista ja saaduista kokemuksista olisi jatkossakin tärkeää. Erityisesti heräsi kysymys suomalaisen osaamisen jakamisesta asumisyhteisöjen kehittämisessä – sikäli mikäli erilaisten asumismuotojen suhteen päästään jossain vaiheessa keskustelemaan sisällöistä dogmaattisen hajautettu/keskitetty -kiistelyn sijaan.

Matkalla mukana olleiden kommentteja:

”Tunsin matkaseurueesta entuudestaan vain yhden henkilön, joten oli mahdollista tutustua useisiin eri ihmisiin. Joihinkin olen ollut yhteydessä matkan jälkeenkin. Useita ajatuksia, joiden pohjalta kehitämme toimintaamme tuli matkaseurueemme jäseniltäkin. Euroopan nykyinen taloustilanne näkyy Tanskankin politiikassa. Tämä oli kyllä aistittavissa jo matkamme aikana.” – Jarkko

*”Kyllä verkostoitumista tapahtui jos sitä voidaan ”mitata” niiden esille nousseiden työmallien ja toimijoiden omaan tietoisuuteeni nousemisella, jota pöytäkeskusteluissa ja käytäväkeskusteluissa, aamupalalla jne. kävin matkalla mukana olleiden kanssa. Vaikka suoranaisia yhteistyöhön viittaavia keskusteluita ei käyty niin eri toimintamallit ja niiden sisältöjä moni avasi ja niistä on sitten ajan myötä ehkä otettavissa jotain omaankin työhöni. Yhteydenottoja siis voi myöhemminkin syntyä matkalla olleisiin toimijoihin nimenomaan verkostoitumisen syventymisen mielessä. Paljon hyvää, mutta ehkä omalta osaltani jäin pohtimaan matalan kynnyksen etsivää työtä ja kohtaamista tekevän järjestön vierailua. **Vertaisuuteen** ja vähemmän voimakkaasti ammatillisuuteen perustuvaa kohtaamisen mallia ja tämän ratkaisun mukana tuomia mahdollisuuksia siis, kun erittäin ammatillisesta kohtaamisesta voidaan luopua, niin kontrastin ja eriarvoisuuden aiheuttama ”puskuri”, ”kynnys” tai miten se sitten tahdotaankin ilmaista, on joka tapauksessa **pienempi.**” - Juhani*

Raportin liitteet: käyntikohteissa esitetyt diaesitykset

Teksti: Taina Hytönen (Y-Säätiö)

Kuvat: Sari Timonen (Y-Säätiö) ja Juhani Haapamäki (Vva ry)